

A VENDÉG

Varga Zoltán

Mikor egyedül maradt a szobában és nagyanyja lépcsőn lefelé haladó, egyre halkuló lépései végleg elenyésztek a becsukott ajtó mögött, már csupán néhány akkordot ütött le. Aztán kedvetlenül leengedte karjait, halkan, inkább durcásan, mint szomorúan sóhajtott. Körülötte csend lett, a zongora hangjainak alig hallható utószengése is felszívódott. Egy, az ablak körül cikázó, időnként zizegő koppanással az üvegnek csapódó dongó zümmögése csak pár másodperc múltán ért el a füléig, anélkül azonban, hogy igazán felfigyelt volna rá.

Székén előredőlt, arcát a hűvös, kemény csontbillentyűkre fektette. Néhány pillanatra lehunyta szemét, ujjait merevnek, izmait ernyedtnak érezte; unalomban és kedvetlenségben gyökerező fáradtság feküdt rá, képtelennek érezte magát a további gyakorlásra. Még nagyanyja szigorának ismétetlen felelevenített emlékei sem voltak képesek munkára serkenteni. Hiába idézte fel mintegy figyelmeztetésként szavait, miszerint a mai leckét okvetlenül meg kell tanulnia, mire visszaér. „Különbén baj lesz”. „Hát legyen”, gondolta pár pillanatig dacosan, és kis időre hihetetlenül bátornak érezte magát, valósággal hőssé magasztosult saját szemében. Aztán egy-két percig újra már sokszor felszínre bukó kívánsága kopogtatott benne, hogy bárcsak ne lenne olyan nagyanyja, aki zongorázni taníthatja. Hogy miért is lett éppen zongoratanárnő?, tette fel magának a kérdést, s mintegy válaszként közel került ahhoz a megállapításhoz, hogy nagyanyja, több mint harminc évvel ezelőtt, csakis az ő bosszantására választotta ezt a foglalkozást. Mennyivel jobb lenne egy csak amolyan egészen egyszerű nagyanya, aki nem sokat tud, s aki mindent megenged, olyan, amilyen másoknak van. És olyan, akivel ki lehet tolni... De így... tudja, nem ismer tréfát.

Letörtén állapította meg, hogy mégis fél nagyanyjától, s ezt szégyellnivalónak, kisleányként találta. Őszre már kilencéves lesz. Kilencéves, és fél a nagyanyjától... Hát ez mégiscsak... Na nem, most éppen azért sem zongorázik. Csináljon vele, amit akar...

Últében felegyenesedett, majd hetyke, szemtelen grimaszt vágott az üres szoba fala felé. Székén hátradőlve a plafonra bámult, és lábával kalimpálni kezdett. A legszívesebben kereket oldott volna, ki az utcára, valahová a cirkusz irányába, de erre mégsem merte elszánni magát. Pedig jó volna tudni, igaz-e, hogy késdobáló is van... Jó lenne tudni...

Később, két napot visszazökkenve, mint tegnap és ma már annyiszor, ismét a tegnapelőtti cirkuszi előadáson találta magát. Újra a rőt, lámpafényben sütkérező fűrészpóros köröndöt látta, a bokszoló és kerékpárokozó medvéket, a zsonglőrök pergő karikáit és tarka labdáit, a bűvész kalapokból, zsebekből, kendők alól elővarázsolt galambjait, a trapézról fejjel lefelé csüngő légtornászokat, a pofozkodó, bukfenező bohócokat. Meg külön a zenebohócot, aki két fapálcikával egy egész sor különböző magasságig vízzel töltött üvegpalackon játszott, meg óriási trombitán és egészen pici hegedűn, sőt csellón is, először rendezen, szépen a vonóval a húrokon, aztán egyszerre megfordította a hangszert és a fenékén kezdte húzgálni a vonót, de hangja mégis tovább hallatszott s még hozzá egészen ugyanolyan maradt, mint az előbb; csak később vette észre, hogy a bohóc most már a szájával utánozza a cselló hangját. Azaz nem is ő jött rá, hanem Apa mondta, mert a bohóc csukott szájjal csinálta, alig lehetett észrevenni. Azután egészen közel jött hozzá, valami furulyát kotort elő a ruhájából, belefúj, és az hirtelen nagy durranással felrobbant a kezében. Egészen váratlanul, úgyhogy ő fel is kiáltott az ijedtségtől. A bohóc akkor elébe állt és, mintha csak az előadáshoz tartozna, megkérdezte; — Na mi az? Megijedtél, kiskomám?

Ekkorra már összeszedte magát: — Nem. — Pedig tudta, hogy nem mond igazat.

- De bizony, megijedtél.
- Nem. Nem ijedtem meg.
- Biztos?
- Biztos.

A bohóc erre újabb furulyát szedett elő, és feléje nyújtotta:

- Na lássuk, milyen bátor vagy? Bele mersz fújni?
- Csak nehezen magába gyúrt félelemmel vette át a hangszert.
- Ez is fel fog robbanni?
- Hát... Nem tudom. Majd meglátjuk... Na rajta.

Remegve illesztette a szájához. Egy pillanatig szeretett volna visszalépni, de érezte, a nagy, fényben úszó sátorban most minden szem rátapad. Elszántan készítette elő fülét a csattanásra. De a furulya néma maradt; hang helyett egy csomó szappanbuborék röppent ki belőle. Még sohasem látott ennyi buborékot egyszerre; parányi léggömbökként lebegtek, mind színesebben a lámpafényben. A közönség felnevetett, s ő egy pillanatra a nap hősenek érezte magát. Csak legálább még egyszer elmehetne...

A felidézett kép megsemmisült, ugyanolyan gyorsan, mint ahogyan kibontakozott. Felnyló szemével megint csak a plafont látta. Fejét hátravetve egészen elnyúlt a széken, újra sóhajtott, majd ásított. Aztán ijedten felült és a billentyűsorra tette kezét. Elhatározása, hogy bármi is történjék, azért sem gyakorol, időközben szertefoszlott: tanácstannul állt a kérdés előtt, mit is mondjon nagyanyjának, ha visszajön. Hogy fájt a feje?... Á, azt úgysem hinné el... Vagy ha elhinné, akkor meg benn kellene maradnia, és később sem mehetne sehová...

Sietve, kissé túl gyorsan véve az ütemet, játszani kezdett, de pár taktus után lendülete megtört, széttöredezett gyakorlatlanságán, belezavarodott, úgyhogy kénytelen volt az egészet előlről kezdeni. Most óvatosabban fogott hozzá, kevésbé kapkodva, igyekezve elkerülni a kifulladás veszélyét. Valamivel tovább is jutott, de aztán megint fennakadt: ezúttal szeme hagyta cserben, megbokrosodva előreszánguldott az apró fekete, buktatókat rejtegető kottafejekken, engedetlen, botladozó ujjai viszont alulmaradtak a versenyben... Most csak néhány akkorddal lépett vissza, kinosan ügyelő pontossággal ismételve az elrontott részt, különösebb hiba nélkül át is küzdötte rajta magát, de közvetlenül utána, egy ma még nem próbált szakasz kezdetekor, újra rossz hangot fogott. Öklét felemelve a billentyűkre csapott: az egyszerre leütött három vagy négy hang élesen, kellemetlenül, diszsonánsan vágódott a fülének. Felállt és teljes erőből lecsapta a billentyűsor fedelét; a hangos csattanás a bohóc kezében felrobbanó furulyát juttatta ismét eszébe, s egyfajta harcias, lövöldözős lelkesedést keltett benne, annyira, hogy utána még háromszor megismételte a műveletet. Lassan, mintegy elhatározás nélkül a nyitott ablakhoz ment.

Odakinn alig néhány embert látott: az utca nyarat sugárzott feléje, a meg-megrezzenő falevelek a szabadba hívogatták; ment volna, de gyáván és érezve is gyávaságát, nem merte elszánni magát. Csa kifelé bámult; mélyen kihajolt, talpa elvált a padlótól, teste mérlegként egyensúlyozott az ablakpárkányon, a szűkre poros járdát bámulta. Kis időre megint a cirkusz merült fel képzeletében: igazán, legalább még egyszer el kellene mennie, úgy hallotta, nem mindig ugyanazt a műsort adják... Homályos terveket kezdett szövögetni: valahogy ráveszi szüleit, még egyszer menjenek el. Vagy engedjék őt egyedül... Hátha tényleg késdobáló is van, csak akkor este éppen nem lépett fel; lehet, hogy ma fellép, biztosan fellép... Hirtelen ijesztően merész gondolata támadt: mi lenne, ha kinyitná a szekrényt, hamar pénzt kerítene magának és megnézné most a délutáni előadást?... Szívverése néhány másodpercre felgyorsult az izgalomtól, ez azonban mégsem fokozódott benne a cselekvés kényszeréig, ahogy jött, el is tűnt ismét. Bánatosan, többször egymásután az aszfaltra köpött; csüggedten, mélabúsan köpődött, lendület nélkül, épp csak kiengedve száján a nyálat.

— Na mi az? Unatkozunk, unatkozunk?

A fakószürke, napszitta vászonruhába öltözött, alacsony, keskenyvállú alakot már előbb is látta a járdamenti fának támaszkodni, de csak most, hogy megszólalt és lassan néhány lépést tett feléje, vett igazán tudomást róla. Mindeddig annyira mozdulatlanul állt, mintha csupán valami halott tárgy, szélmállasztotta, zuzmótarkította kőszobor lett volna. Hangjára most ijedten rezdült össze.

— Tessék? — kérdezte, holott értette a szavakat.

Az arcon átfutó barátságos mosoly egy sor sárgán és ezüstösen csillogó fémfogat villantott felé: — Na mi az, csak nem ijedtél meg?

— Nem, csak...

→ Azt hittem, te bátor gyerek vagy.

A mosoly ismerősnek tetszett, mégsem tudott mit kezdeni vele. Csak egészen bizonytalan sejtés rezdült meg benne.

— Maga kicsoda? — kérdezte.

— Hát nem ismersz meg?

Gondolatban krétafehér és cinóberpiros festékekkel próbálta bemázolni a gyűrött, táskás szemű arc sárgás pergamenszerű bőrét és hosszú hegyes paprikajancsi-satyakot képzelni a gyérülő szeszínű hajjal rendetlen foltokban benőtt fejére, de annyira, hogy gyanúját ki is merje mondani, mégsem volt biztos a dolgában.

— Nem...

Az arc tréfás, túlzón sértődött kifejezést öltött:

— Nahát! Már elfelejtettél! Ezt igazán nem gondoltam volna...

Pedig én ismerlek ám.

Egyszerre mintha életre villanyozták volna. Mintha valami kedves, régvárt személy érkezett volna meg.

— A bohóc! A furulyával!...

— Na látod. Mégiscsak emlékszel. Hiába, nem lehet engem olyan könnyen elfelejteni. — Az utolsó mondatot ismét túlhangsúlyozott önérzettel mondta, s komikusan kihúzta magát, úgyhogy hatására hirtelen röttyenéssel tört fel belőle a gyerekkacagás.

A bohóc most szigorúan vonta össze szemöldökét: — Csak semmi röhej. Én egy feledhetetlen ember vagyok. Ez így van! Nincs mese!

E percben nagyon hasonlított cirkuszbeli önmagára, annyira, hogy felajzott képzeletében néhány pillanatig a reflektorfényt, a porond rótszínű fűrészpóráját és a számtalan elmosódott arc alkotta közönséget is látni vélte alakja körül. Közben ezernyi feltolakodó kérdés, megcsillanó lehetőség, önmagát kínáló élmény reménye bolydult meg benne. Valóban, most megkérdezhetné, igaz-e, hogy kérdobáló is van? Meg hogy mit tettek a furulyába, amelyik fölrobbant? És hogy ő, a bohóc, tudta-e előre, hogy föl fog robbanni? Meg talán még a cirkuszba is elvihetné. Lehet, hogy meg is tenné, ha szépen megkérné, s még szólna is a jegyszedőnek, engedje ingyen a nézőtérre... De hirtelen zavarában nem tudta, hol is kezdje, miről is szóljon előbb... Egyelőre csak a némán feléje mosolygó arcot nézte. De közben leolvadt róla a festék; egészen közönséges, mindennapi ember állt előtte. — Te itt laksz? — hallotta a hangját.

— Itt.

— Te zongoráztál az előbb?

— Én.

— Mióta tanulsz?

— Á, alig egy éve múlt.

— Na akkor éppen csak most kezdted.

— Csak most.

— Na és szereted?

— Á! Muszáj.

Egy pillanatra mintha árnyék suhant volna át a bohóc arcán: — Ki mondta, hogy muszáj?

- Anya és Apa. Meg a Nagymama. Ő tanít.
- Te meg nem akarsz tanulni . . .
- Nem . . . Unalmas. Nem szeretem.
- Hát mit szeretsz? Mi szeretnél lenni?

Csak kis habozás után mert válaszolni. Egy kicsit attól félt, a bohóc csúfolódásnak veheti feleletét, amit pedig e pillanatban komolyan gondolt: — Bohóc.

- Ejha! Éppen bohóc! És mért éppen az?
- Csak. Mert tetszik . . . Mert érdekes . . .
- De nem zenebohóc. Ugye, hogy nem?

Érezte, hogy válaszával ellentmondásba gabalyodik, de kicsit kihívón, mégis kimondta: — De az. Éppen az.

A bohóc alig észrevehetően mosolyodott csak el; inkább csak a szemén látszott, semmint a száján.

— Nagy majom vagy te, hallod. Ha nem tanulsz zenét, hát hogy lehetne belőled zenebohóc?

- De hát én tanulok, csak . . .

A bohóc szemében csúfondáros fény csillant meg, amikor megpróbálta továbblökni megrekedt mondatát: — Csak? . . .

— Hát csak éppen most . . . hát nem volt kedvem . . . Máma valahogy nem volt . . .

— Aha. Értem, uram . . . Na és mondd csak, hányszor nincs kedved hetente?

Érezte, hogy elvörösödik. Válaszát tudatos, felnőttektől ellesett, fanyarul mentegetőző fintorral igyekezett aláfesteni: — Hát . . . Elég sokszor . . .

A bohóc továbbra is mosolygott; közben fürkészve tekintett fel rá: — Na és ha én kérnélek, hogy most menj be szépen és játszd tovább? Ahhoz mit szólnál? Én majd itt kinn hallgatlak.

- Á! Nem tudok én még úgy játszani.
- Nem baj. Úgy játszol, ahogy tudsz. Gyakorolsz.

— Ajjaj! — Mélyet sóhajtott. Kicsit furcsának találta a kérést, és nem is nagyon akaródzott neki ismét a zongorához ülni. De mindenképpen szeretett volna barátságot kötni a bohóccal. Már csak azért is, mert bohóc, igazi, eleven bohóc. És hátha tényleg elkerülhetne vele még egyszer a cirkuszba. Talán a késdobálót is láthatná . . . Tétovázva időt szeretett volna nyerni; félig ösztönösen megpróbálta mellékvágányra siklatni a beszélgetést. — Maga zongorázni is tud?

- Na hallod! Én mindent tudok.
- Akkor inkább játsszon maga.
- Én? . . .
- Igen . . . Az sokkal érdekesebb lenne . . . Bejöhethetne.
- Ugyan már . . . Mit szólnának a tieid, ha csak úgy beállítanék?

Játszd csak te szépen.

- Nincs senki itthon. Csak én egyedül.
- És ha közben hazajönnek?
- Csak a nagymama jöhet haza. De ő nem fog haragudni. Még

örülni is fog, hogy megismerhette magát. — Ebben cseppet sem volt biztos, mégis tovább erősítgette. — Egész biztos ülni fog.

A bohócnak ismét kivillantak a fogai. — De jaj neked, ha aztán a nagymamád elveri rajtam a port. És először azért te játszol. Jó?

— Jó... Megyek, nyitom az ajtót.

Izgatottan távolodott el az ablaktól. Dobogó szívű lelkesedés hajtotta át az előszobán és ki a tarkálló, a burjánzó kaportól eléktelenített kis virágoskerten át a kapu felé. Vajon, hogy is csinálja a késdobáló?, azt mondják a kések élet fogta és úgy hajította el őket, mint a katonák a kézigránátot, hogy közben pörögtek a levegőben mielőtt a deszkába álltak, meg hogy egy lányt, egy igazi élő lányt is körül dobált késekkel, és semmi baja sem történt. De lehet, hogy az egész nem is igaz, csak hazudtak a barátai, hogy mondhassák, többet láttak nála. De most majd megkérdezi, meg mindenféle mást is kérdez; a végén majd sokkal többet fog tudni a cirkuszról, mint ők...

A bohócot már a kinyíló kapuszárny mögött találta.

— Na és ha mégis kikapsz ezért?

— Nem fogok kikapni.

— Jól van, fiam. A felelősség szörnyű súlya a te zsenge vállaidat terheli majd. Az Úr legyen irgalmas hozzád.

— Maga mindig viccel?

— Én mindig komolyan beszélek. Csak mások hiszik, hogy viccelek. Holott én magasztos művészetemmel egy másik, tisztább világba igyekszem emelni a nagyérdemű és hájfejű közönséget. Igen, oktalan gyermek, a művészt tiszteld bennem...

Nem értette pontosan a szavakat, de a bohóc arckifejezése és testtartása nevetésre ingerelte. Így értek be a házba.

— Na most játsszál szépen. Hadd halljalak... Aztán majd én...

— De én még csak nagyon kicsit tudok.

— Mindegy. Így alkudtunk meg.

Leült, kicsit fészkelődött, majd felnyitotta a zongorát, és játszani kezdett. De valahogy izgatott volt; valami lámpalázféle fogta el, ugyanúgy, mint néhány évvel előbb óvodás korában, amikor egy gyermekelőadáson szavalni állt ki a függöny elé, s az első szavak után fojtogató gombóc keletkezett a torkában, és alig leküzdhető vizelési inger vett erőt rajta, úgyhogy majdnem képtelen volt végignyögdécselni a verset. Egy pillanatra agyába is villant az eset, mint ahogy később, vizsgái alkalmával viszont ennek a délutánnak az emléke elevedett föl benne, szinte törvényszerű szabályossággal. Most is, mint az előbb, túl sebesen kezdett; a bohóc már az első néhány hang után fi-gyelmezett: — Csak lassan. Szép nyugodtan, senki sem kerget.

Kicsit lassított, néhány kisebb döccenővel sikerült is végigjátszania a darabot. Közben nem mert a bohócra nézni: csak mikor az utolsó hang is elhalt, emelte föl tekintetét. A száraz arc most semmit sem fejezett ki, de neki mégis úgy tűnt, nincs megelégedve játékával: igaz, ő úgysis tudja, hogy rosszul játszott. És valószínűleg sohasem is fog jól játszani. Talán azért is nem szereti, mert rosszul megy az egész... A bohóc csak néhány pillanattal később mozdult meg: felállt, arcára, melyen most ismét kivirított a festék, áhitatot varázsolt; szemét elra-

gadtatottan félig lehunyva meghajolt és kezét nyújtotta: — Gratulálok, művész úr. Feledhetetlen volt.

— Á, maga mindig csak viccel . . .

— Mondtam már, hogy én sohase viccelek. Esküszöm, uram, esküszöm! — Kezét szívére tette, s szeme fehérjét kivillantva, az ég felé fordítva, ismét nevetést csiklandozott ki belőle. Aztán más hangon folytatta: — Szoktál te focizni? — kérdezte.

A kérdés egészen készületlenül érte: — Szoktam — válaszolta zavarban.

— És mit szeretsz játszani?

— Szélsőt . . . Balszélsőt. Ballal jobban rúgok.

— Nahát. Ez nagyszerű. Egy jó balszélső kincset ér. Mert ritka. Hát csak trenírozz sokat, és minden pénzt megadnak majd érted.

Értetlenül nézett. Nem tudta, mit is akar a bohóc tulajdonképpen. A szavak gúnyos élet csak később, évek múltán értette meg. Most csak zavarba hozták. Csodálkozva, kicsit ostobán kérdezte. — Maga futballista is?

— Az is vagyok. Tökfejekkel futballozom, amelyek rám csodálkoznak és nevetnek a felrobbanó furulyákra

A hang most nyers volt, majdnem dühös, valamivel hangosabb is lett és kiélesedett. Ez megijesztette; amióta a bohóc megszólította, most félt tőle először, maga sem tudta miért. Talán mert olyan furcsákat beszélt; meg mert az egész alak olyan furcsa volt. Érthetetlen és kiszámíthatatlan. Egy pillanatra arra gondolt, hogy talán mégsem kellett volna beengedni a lakásba. Hátha részeg. És ki tudja, mit csinálhat vele. — Ezt nem értem — mondta megszeppenve.

Az arc most megenyhült. Újra barátságos lett; egy pillanatra megint a fémfogak csillantak elő.

— Nem is fontos. Ezt csak úgy mondtam. Most vicceltem . . . Na kelj csak föl, most én következem . . . Először megmutatom, hogy kell játszani azt, amit te játszottál az előbb . . . Na, ide figyelj . . .

— Ugye, nem jól játszottam?

— Játshattad volna jobban is.

— Tudom én azt . . . Majd jobban megtanulom. Ezt csak pár napja kezdtem . . .

A bohóc már nem figyelt rá. Keze könnyedén csilingelve indult el a billentyűk során és játszotta le a sok nyugót okozó zongoralecke dallamát. — Na látod — szólt, és egy pillanatra felvont szemöldökkel rátekintett, majd az esetleges választ meg sem várva, ujjai ismét mozgásba lendültek.

A zongora először erőteljesen, magabiztosan zendült meg a bohóc keze alatt, úgyhogy az első percekben azt hitte, holtbiztos a dolgában, de idővel észrevette, hogy meg-megakad. Nem tudja, gondolta picit kárörömmel, miközben néha idegesen megránduló arcát figyelte és a minden egyes megakadásnál ráncokba futó homlokot Lám, nem tudja, ő se tud mindent. A játék meg néha pár másodpercre meg is szakadt, a barázdákkal körülszótt szemekben ilyenkor tűnődő, kereső fény csillant fel, mintha emlékezetében kutatott volna. Többször végleg el is ejtett valamely dallamot, s lemondó legyintés után másikat kezdett.

De azért nem hagyta abba. A hangok az egész szobát betöltötték. Ismeretlen s ismerősnek tetsző dallamok csendültek fel és olvadtak szét a fülében. Későbbi éveiben, ha a jelenetet felidézte, megpróbált visszaemlékezni, vajon mit is játszhatott a bohóc, de teljes bizonyossággal ez sohasem sikerült. Egyszer Chopin-, máskor Schubert- vagy Mozart-melódiáknak tetszettek, néha úgy hitte, mindhárom szerző művei előkerültek, máskor viszont olyan érzése támadt, hogy akkor, azon a délutánon olyan dallamokat hallott, amelyeket sohasem volt alkalma hallani többé. Volt, hogy arra is gondolt, talán a bohóc szerzeményei voltak, bár ezt a feltevését végül is mindig alaptalannak találta. Csupán arra emlékezett, hogy egy ideig csendben, figyelmesen hallgatott, bár nem tudta bizonyosan, tetszik-e neki, amit hall, inkább az tetszett, hogy — mint hitte — a bohóc *neki* játszik. De inkább szemével nyelte magába az előtte lejátszódókat: A mozdulatokat figyelte, a billentyűsor felett jobbra-balra ingó fejet, s a kezeket, amint le-lecsapnak, néha keresztben is, egymás fölött átnyúlva egy-egy futam során, meg az ujjakat, melyek szinte megállíthatatlanul, még az egyes számok közti határvonalat is elmosva futottak tovább . . .

Később azonban unni kezdte; a szoba levegőjében egymásra halmozódó hangok kissé megsüketítették. Eleinte csak kellemetlenül túl hangosnak találta az egészet, de később mindinkább ijesztőnek sőt félelmetesnek érezte. Egyre erősebben kezdte kívánni, bárcsak fejezné be már végre. Hiszen ő még annyi mindent szeretne kérdezni tőle: a késdobálóról meg még mindenféle másról . . . Aztán mind különösebbnek kezdte érezni a helyzetet: hogy egy vadidegen ember csak úgy bejőjön hozzá (hogy ő hozza be, azt e pillanatban majdnem egészen elfelejtette), leüljön a zongorához és egyre csak játsszon, játsszon . . . Mert már rég nem hitte, hogy neki játszik, ellenben mind fokozottabban ráébredt, a bohóc olybá veszi, mintha jelen sem lenne. Arcán, valahányszor megmozdult vagy meg akart szólalni, mindig elutasító, idegesen leintő oldalpillantással találkozott, ha viszont csendben maradt, valami különös elragadtatottság ült ki rá, lázas csillogásba hozva a fáradt savószínű szemeket. Főleg ez a furcsa, számára érthetetlen rajongó hév töltötte el sajátos, valami ismeretlentől való félelemmel. Csak utóbb, az eseményekre visszapillantva gondolt rá, hogy a bohóc ekkor talán nem is a valóságot, a szoba négy falát, az ablak világos négyszögét, a bútorokat, s az egyik széken állat felhúzott térdein nyugtató kisfiút látta, hanem valami hangversenyterem megvilágított szinpadára képzelte magát, amelyen túl sötétségbe sülyedve, feszült csendben, de kitoró tapsra készen lapul a közönség. Egészen más közönség, mint a cirkuszban . . . Igen, nem tudott szabadulni a feltevéstől, hogy a bohóc e percekben egy másik, valótlan, de számára pillanatonnyilag mégis minden másnál valóságosabb világba repült . . . De most csak mindinkább növekvő szorongást érzett, homályosan valami váratlanul közbejövő esemény után sóvárgott, ami véget vetne a furcsa helyzet feszültségének. Néha sóhajtott, ásítózott, mocorgott a széken, de a bohóc most már egyáltalán ügyet sem vetett rá. Közben azt kezdte kívánni, bárcsak nagyanyja visszajönne már.

Aztán egyszerre az egésznek vége lett. Hirtelen, számára váratlanul, mintha elmetszették volna, csak az utolsó hang úszott még egy ideig

a szoba levegőjében. A bohóc felállt, s többször egymásután, először ünnepélyesen, mintha egy valóban jelenlevő, tapsorkánba robbanó közönség felé tenné, aztán feléje fordulva, mintegy a valóságra ébredve, átszellemült arckifejezését fintorrá torzítva, túl mélyen meghajolt. — Na tessék...

Csak kis szünet után tudott szólni: — Maga művész?

A széken fáradt ejtőzéssel ülő alak nem nézett feléje.

— Nyúvész.

— Az micsoda?

— Nyúveket tenyésztettem.

— Nyúvek? ... Mik azok?

— Légykukacok. Belőlük lesznek a legyek. Először kukacok, aztán szárnyuk nő és zzzzz... elrepülnek. Csak az enyémekeknek nem akart kinőni a szárnyuk... Á, nyavalyát... Egy frászt akart kinőni. Végig kukacok maradtak, csak másztak, és sohasem tanultak meg repülni. Szép csendesen megdöglöttek... Vagy agyonnyomták őket... De hát igazuk is volt, ki a fenének van szüksége nyúvekre vagy legyekre... Még ha gazdájuk pillangóknak is hiszi őket...

— Á, maga mindig viccel...

— Szamár vagy. Mondtam már, hogy én mindig homolyan beszélek.

— De viccel. Úgyis tudom, hogy viccel. Az előbb mondta is, hogy viccelt. Mondja, művész?

A bohóc a szőnyeget nézte, alsó ajkát lebiggyesztette; ezúttal úgy tett, mintha nem is hallotta volna a kérdést. Zsebéből cigarettát és öngyújtót szedett elő. — Szabad itt rágyújtani? — kérdezte.

— Szabad.

— Biztos, hogy nagyanyád nem fog kiporolni miatta, ha hazajön?

— Biztos. Apukám is dohányzik.

Az első beszívott füstadag kissé rekedtté tette a bohóc hangját: — Van itt egy hamutartó valahol?

— Van. Mindjárt hozom.

A másik szobában kicsit keresgélnie kellett, amíg a hamutartót a rádióasztalkán megtalálta. Némileg megkönnyebbült, de egy kis izgalom még mindig ott remegett benne; a bohóc a szokatlanság élményével hatott rá, s ez nyugtalanította; nem tudta, mit gondoljon róla: furcsákat mond, nem tudja, tréfál-e vagy komolyan beszél. Hogy tőkfejekkel futballozik, meg nyúveket vagy miket tenyészt... Mért mond ilyesmit, tudhatja, hogy ezt ő úgysem értheti meg? Vagy nem is neki mondta? Akkor meg kinek?... Meg most már Nagyanya is minden percben visszatérhet; bizonyára nem tetszene neki ez az egész... Sietve indult vissza; egy pillanatig arra gondolt, hátha a bohóc nincs is már a szobában, elmelt valamit és észrevétlenül kilopózott a házból, de a következő másodpercben gyanúját már légből kapottnak érezte; zökéletes képtelenségnek látta, hogy valaki egy személyben cirkuszi zenebohóc és tolvaj is legyen.

Ugyanott találta, ahol akkor is ült, mikor magára hagyta, egyik könyökével az asztalra támaszkodva, ujjai közt a cigarettával, melynek egy része időközben halványszürke hamurudacskává alakult át, másik kezével viszont, mikor az ajtón belépett, hevesen hadonászott, mintha magyarázna valakinek. Aztán, mikor őt meglátta, sietve abba-

hagyta; csak ujjaival dobolt szórakozottan az asztalon. És üresen, szótlanul valahová messze nézett. Mintha nagyon sokat akarna látni, de semmit sem látna, gondolta erről később mindig, valahányszor csak az agyába rögződött képet előhívta. Mintha őt nem is látná, gondolta, mikor a hamutartót elébe tette.

Az asztal mellé ült és úgy figyelte a semmibe meredő keskeny, járomcsontjai alatt mélyen beesett arcot, az orrtőtől a szájszegletekig futó két mély barázdával, a vértelen, időnként a cigarettába szívó ajkakát. Meg a szemeket, amelyekből, úgy érezte, végtelen szomorúság árad. De hát miért? Bárcsak ő lehetne bohóc valahol, sohasem szomorkodna...

És várta, hogy megszólaljon, mondjon valamit, meséljen neki a cirkuszról. Mert hát ott annyi érdekes dolog történik... De a bohóc csak ült, ő meg egyre nyomasztóbbnak érezte hallgatását, kérdezni szeretett volna tőle valamit, csak hogy a csendet megtörje, de sokáig semmi sem jutott eszébe; pedig tudta, hogy rengeteg dolgot kellene megtudnia. Végül bátortalanul mégis szólásra nyitotta száját.

— Máma délután nincs előadás?

Az arc, mintha álomból csöppent volna vissza.

— Tessék? ... Miféle előadás?

— Hát a cirkusz... Máma délután nincs előadás?

— De van. Már el is kezdődött.

— És maga... Nem lép föl máma?

— Én? ... Nem... Ma nem... Azaz most délután nem... — Aztán, mintha csak most ébredt volna fel igazán, sietve nyomta el cigarettavégét. — Na de én most megyek is... Jobb, ha nagyanyád nem talál itt...

Őrült mikor látta, hogy a bohóc feláll és az ajtó felé indul, de fejlődésnek induló, kissé még kocsonyás konvencióbukkával igyekezett úgy tenni, hogy öröme ne legyen túlságosan észrevehető.

— Na szerbusz. És tanulj meg jól futballozni...

A becsukódó ajtószárny halk, megkönnyebbült sóhajt szakasztot fel belőle. Pár másodpercig még ülve maradt, aztán az ablakhoz ment és kihajolt rajta. Túl a kapun még látta a bohóc távolodó kopott ruhás alakját, látta, amint kezét ismételten a szeméhez emeli; mintha megtörölné. Nahát, csak nem sír! Na nem, az nem lehet, hogy egy felnőtt ember sírjon. Még ha nő lenne, hát az más... Aztán látta, amint leengedett kezével legyint, távolodva mind kisebbeket és egyre sebezsebben. Később eltűnt a sarok mögött.

Sokáig bámulta még a mindinkább alkonyba roskadó üres utcát. Gondolatai csak lassan elevenedtek meg. Csak most jutott eszébe újra, mi mindent kérdezhetett volna. Hogy igaz-e, amit a késdobálóról mondanak, s ha igen, mikor lép föl? Hogy hogyan csinálja a bűvész azt a mutatványt, amikor elvág egy zsinórt és aztán az megint egész lesz, hogy mivel etetik a medvéket, és hogy mernek fellépni a légtornászok háló nélkül? ... Dehát most már késő...

Aztán egyszerre, maga sem tudva miért, kedve lett volna sírni. Úgy érezte magát, mintha csúfosan becsapták volna... Később, növekvő éveiben, meg még azután is, felnőtt korában, sokszor felelevenedett benne, amit akkor érzett: úgy találta, akkor sejtette meg először,

hogy a dolgok bonyolultak, álruhában járnak, csalárdak és ijesztőek, egészen mások, mint amilyennek látszanak. És hogy ez szomorúsággal, félelemmel töltötte el. De hát hogy is hihetett olyasmit, hogy a bohócok mindig vidámak...

Aztán megfogta a hamutartót és átvitte a másik szobába: ne tudja meg Nagyanya és egyáltalán senki, hogy bárki is járt a házban...

1965.